

भारतीय अर्थव्यवस्था અને COVID - 19

Goswami Paresh J.

(M.A with Economis)
9328680231
pareshg658@gmail.com

સારાંશ

કોરોના મહામારી નામની આ સ્થિતિ સામે આપેલો પ્રતિભાવ માનવીય સિદ્ધાંતના આધારસ્તંભ પર હતો જેમાં કહ્યું છે કે , " ગુમાવેલું માણસનું જીવન ક્યારેય પાછું મેળવી શકાતું નથી " પરંતુ મહામારીના કારણે ક્ષણિક આંચકાનો ભોગ બનેલી GDP વૃદ્ધિ કરી પાછી પ્રાપ્ત થઈ જશે. ભારતે આવશ્યક દવાઓ , હેલ્થ સેનેટાઈઝર્સ , PPC કિટ્સ , વેન્ટિલેટર સહિત સુરક્ષા પ્રદાન કરતા સાધનો , COVID - 19 પરીક્ષણ અને સારવારની સુવિધાઓમાં આત્મનિર્ભરતા પણ હાંસલ કરી હતી . 16 જાન્યુઆરી , 2021 ના રોજ દેશમાં બનેલી બે રસીઓ સાથે વિશ્વનું સૌથી મોટું COVID - 19 રસીકરણ અભિયાન શરૂ થયું હતું.

મહત્વના શબ્દો: COVID-19, નાણાકીય જોગવાઈ, આર્થિક વિકાસ, વિદેશી રોકાણ, કૃષિક્ષેત્રે, ઉદ્યોગક્ષેત્રે, સેવાક્ષેત્રે

પ્રસ્તાવના

આ વર્ષના આર્થિક પ્રવૃત્તિ પર કોરોના મહામારીની અસર દેખાઈ રહી છે . તેથી આર્થિક સર્વે કોરોના યોધ્યાઓને સમર્પિત છે , ભારતે COVID - 19 મહામારી દરમિયાન ટૂંકાગાળાની પીડા અને લાંબાગાળાના લાભ માટે પોતાની ઈચ્છા દ્વારા લોકોના જીવન અને આજીવિકા બંનેને બચાવવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું છે. આ બૂહનીતિ હેન્સન એન્ડ સાર્જન્ટ (2001) ના નોબલ પુરસ્કાર વિજેતા સંશોધન પરથી પણ પ્રેરિત હતી , આ નીતિ જ્યારે અનિશ્ચિતતા તેના સર્વોપરી સ્તરે હોય તેવા સૌથી ખરાબ પરિસ્થિતિમાં જાનહાનીને લઘુત્તમ સ્તરે લાવવા પર કેન્દ્રિત હતી .

હેતુઓ

- આર્થિક રીતે સક્ષમ બનવું
- મહામારી સામે રક્ષણ પૂરું પાડવું
- લોકો ને અને સમાજ ને જાગૃત કરવા
- અન્ય યોજનાઓ દ્વારા આર્થિક મદદ કરવી

સંશોધન પદ્ધતિ

પ્રસ્તુત સંશોધન વર્ણનાત્મક સંશોધન પદ્ધતિથી ગોણ માહિતીના આધારે કરવામાં આવેલ છે.

Covid-19 અને ભારતીય અર્થતંત્ર

- ભારતની રણનીતિ

ભારતે નિયંત્રાત્મક , રાજકોષિય , નાણાકીય અને દિર્ઘકાલિન સંરચનાત્મક સુધારા જેવા ચાર સ્તંભોનો ઉપયોગ રણનીતિ તરીકે કર્યો છે. નાણાકીય સ્થિતિ જોતા ભારતે સમાયોજિત રાજકોષિય અને નાણાકીય સહાયતા પ્રદાન કરી છે . એક અનુકુળ નાણાકીય નીતિ એ નાણાકીય નીતિ સંરચનાને સુવિધાયુક્ત બનાવીને અસ્થાયી સહાયતાના રૂપમાં દેણદારોને ખુબ જ વધારે માત્રામાં

तरलता અને આકસ્મિક રાહત આપી છે. 1.46 લાખ કરોડ રૂપિયા ની ' પ્રોડક્શન લિંકડ ઈનસેટિવ ' (PLI) યોજનાથી ભારત વૈશ્વિક પુરવઠા શૃંખલાનો એક અભિન્ન અંગ બનવાની અને રોજગારની વધુ તકો ઉત્પન્ન થવાની આશા છે. માંગ આધારિત ઘણા પગલાઓની ઘોષણા કરવામાં આવી છે. જેમાં કોરોના કાળ માં ' નેશનલ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પાઈપલાઈન 'ની માંગ વધારવા અને રિકવરીમાં તેજી લાવવા માટે એક સાર્વજનિક રોકાણ કેન્દ્રિત કાર્યક્રમ છે .

• **આર્થિક ક્ષેત્રમાં મજબૂત અને સશક્ત (V- આકાર) ની રિકવરી**

કોરોના કાળની મહામારીનો સામનો કરવા જુલાઈ 2020 થી ભારત V-આકારના આર્થિક સુધારાઓ અપનાવી રહ્યું છે. V - આકારની રિકવરી એ એક પ્રકારની આર્થિક મંદી અને પુનઃ પ્રાપ્તિ (રિકવરી) પ્રક્રિયા છે. જેને આકૃતિમાં દર્શાવતા ' V ' આકાર જેવી દેખાય છે. જયારે અર્થશાસ્ત્રીઓ મંદીને આર્થિક સુધારાઓની તપાસ કરે છે ત્યારે v - આકારની રિકવરી એ આર્થિક પગલામાં ચોક્કસ પ્રકારના ચાર્ટનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે. v- આકારની રિકવરીનો ઉપયોગ ઝડપી / તીવ્ર આર્થિક પતન પછી આર્થિક સ્થિતિમાં ત્વરિત અને સતત રિકવરી માટે થાય છે. આ સેવા ક્ષેત્રે મજબૂત સુધારાઓ અને વધતા વપરાશ અને રોકાણની સંભાવના શરૂઆતથી પ્રેરિત છે. V- આકારની રિકવરી ઉચ્ચ આવર્તન સંકેતક જેમ કે , વિજળની માંગ , રેલ-ભાડુ , ઈ - વે બીલ , GST સંગ્રહ , સ્ટીલ વપરાશ વગેરેના પુનરુત્થાનના કારણે થાય છે. અર્થવ્યવસ્થાના મૂળતત્ત્વો મજબૂત બનેલા છે. કારણ કે લોકડાઉનના ઘટાડાની સાથે-સાથે આત્મનિર્ભર ભારત અભિયાને અર્થવ્યવસ્થાને મજબૂત તેમજ પુનર્જીવિત કરી છે. આ ગતિએ અર્થવ્યવસ્થાને પૂર્વ સ્તરે ગતિએ પહોંચવામાં બે વર્ષનો સમય લાગશે.

• **આર્થિક વિકાસ**

આર્થિક સર્વે રજૂ કરતા નાણામંત્રીએ એક સક્રિય નાણાકીય નીતિનું આહવાન કર્યું હતું અને કહ્યું હતું કે , વિકાસને પ્રોત્સાહન આપવાથી ભારતના સંદર્ભમાં દેવાને સમાવેશી બનાવી શકાય છે. આર્થિક સર્વેમાં કોવિડ -19 સંકટ દરમિયાન નાણાકીય નીતિની સમીક્ષા કરવામાં આવેલ છે અને એ નિષ્કર્ષ મુજબ કહેવામાં આવે છે કે વિકાસ દેવાને સમાવેશી બનાવી શકે છે , જયારે તેની વિપરિત સાચુ નથી. એવું એટલા માટે કારણ કે દેવુ સમાવેશન વ્યાજદર વિકાસદર તફાવત જોવા મળે છે.

• **કુલ ઘરેલુ ઉત્પાન સંબંધિત અનુમાન**

નાણાકીય વર્ષ 2021-22માં ભારતનો વાસ્તવિક GDP વિકાસદર 11.0 % રહેશે. તથા સાંકેતિક GDP વિકાસદર 15.4 % રહેશે જે સ્વતંત્રતા પ્રાપ્તિ બાદ સૌથી વધુ રહેશે. આપેલ અનુમાન આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય ભંડોળ (IMF) ને અનુરૂપ છે. નાણાકીય વર્ષ 2021 ના પ્રથમ છ મહિનામાં ચાલુ ખાતાની ખાધ GDP ના 30.1 % રહેશે. વૈશ્વિક આર્થિક આઉટપુટ 2020 માં 30.5% ના ઘટાડા સાથે રહેવાનું અનુમાન છે (IMF) જાન્યુઆરી 2021 અનુમાન મુજબ)

• **વિદેશી રોકાણ**

એપ્રિલ - ઓક્ટોબર 2020 દરમિયાન 27.5 બિલિયન અમેરિકી ડોલરનું કુલ પ્રત્યક્ષ વિદેશી રોકાણ આવ્યું છે, જે નાણાકીય વર્ષ 2019-20ના પહેલા સાત મહિનાની તુલનામાં 14.8 % વધુ છે . નવેમ્બર 2020 માં કુલ વિદેશી પોર્ટફોલિયો નિવેશ પ્રવાહ 9.8 બિલિયન ડોલર રહ્યો હતો જે બીજા કોઈ પણ મહિના કરતા સર્વાધિક છે. નાણાકીય વર્ષ 2021 ના બીજા અર્ધવાર્ષિક સમયમાં નિકાસમાં 5.8 % ઘટાડો થવાનું જયારે આયાતમાં 11.3 % નો ઘટાડો થવાનું અનુમાન છે. નાણાકીય વર્ષ 2021 માં GDP ના 27 % ચાલુ ખાતાની સિલક પ્રાપ્ત કરશે તેવું અનુમાન છે જે 17 વર્ષથી ઐતિહાસિક ઉંચો આંકડો છે પુરવઠા બાજુએ , કુલ મૂલ્ય વર્ધિત (GVA) વૃદ્ધિ નાણાકીય વર્ષ 2021 માં 7.2 % નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. જયારે નાણાકીય વર્ષ 2020 માં તે 3.9 % હતી . સેન્સેક્સ અને નિફ્ટીમાં તેજીના કારણે ઓક્ટોબર 2010 પછી પહેલી વખત GDP રેશિયોમાં ભારતની બજાર મૂડી 100 % નો આંકડો વટાવી ગઈ છે .

રોકાણમાં નાણાકીય વર્ષ 2021 ના પ્રથમ અર્ધવાર્ષિક ગાળામાં 29 % ના ઘટાડા સામે નાણાકીય વર્ષ 2021 ના બીજા અર્ધવાર્ષિક ગાળામાં 0.8 % નું નજીવું સંકોચન રહેશે. વિદેશી હંડિયામણ એવા સ્તરે વધ્યું છે કે જેથી ડિસેમ્બર 2020 માં 18 મહિનાનું મૂલ્ય આવરી શકાય છે . નોંધનિય પ્રમાણમાં હંડિયામણના એકત્રીકરણના કારણે કુલ અને ટુંકાગાળાના દેવાએ વિદેશી હંડિયામણનો ગુણોત્તર સુધાર્યો છે.

• **सेवाक्षेत्र**

ભારતના કુલ મૂલ્ય વધિત (GVA) ના 54 % થી વધુ તથા કુલ પ્રત્યક્ષ વિદેશી રોકાણ (FDI) ના લગભગ 4/5 મો ભાગ સેવાક્ષેત્રમાંથી જ આવે છે. કુલ નિકાસમાં સેવાક્ષેત્રનો હિસ્સો 48 % છે. કોવિડ -19 મહામારીમાં ભારતીય સ્ટાર્ટ અપ ઇકોસિસ્ટમ સારી પ્રગતિ કરી રહી છે. આ વર્ષે 38 નવા સ્ટાર્ટ અપ સાથે પાછલા વર્ષે આ સૂચિમાં 12 સ્ટાર્ટ અપ જોડાયા હતા. ભારતનું અંતરિક્ષ ક્ષેત્ર પાછલાં છ મહિનાથી ખૂબ જ ઝડપથી આગળ વધી રહ્યું છે. ખાનગી ઉદ્યમીઓને શામેલ કરવા માટે અંતરિક્ષ ઇકોસિસ્ટમમાં અનેક નીતિગત સુધારાઓ કરવામાં આવ્યા છે.

નાણાકીય વર્ષ 2020-21ના પ્રથમ અર્ધવાર્ષિક ગાળામાં કોવિડ -19 રોગચાળાને પગલે લાગુ લોકડાઉનને કારણે ભારતનના સેવા ક્ષેત્રની કામગીરીમાં 16 % નો ઘટાડો થયો હતો જે માટે આ ક્ષેત્રની અતિ સંપર્કની જરૂરિયાત જવાબદાર હતી સર્વિસ પર્યોક્તિંગ મેનજર્સ ઇન્ડેક્સ, રેલ ફિટ ટ્રાફિક અને પોર્ટ ટ્રાફિક જેવા મુખ્ય સંકેતોએ લોકડાઉન દરમિયાન તીવ્ર ઘટાડા પછી હવે 'v' આકારનો સુધારો દર્શાવ્યો છે. આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે મોટા પાયે વિક્ષેપ પેદા થવા છતા એપ્રિલ થી સપ્ટેમ્બર, 2020 દરમિયાન ભારતમાં સેવા ક્ષેત્રમાં FDI નો પ્રવાહ વાર્ષિક ધોરણે 34 % ના દરે વધીને 2306 અબજ ડોલરને આંબી ગયો હતો. 39 રાજ્યો અને કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં 15 માં GVA માં ક્ષેત્રનો હિસ્સો 50 % થી વધારે છે તથા દિલ્હી અને ચંદીગઢમાં ખાસ કરીને વધારે સ્પષ્ટપણે (85 % થી વધુ) જોવા મળે છે. કુલ નિકાસમાં સેવાક્ષેત્રનો હિસ્સો 48 % છે જે છેલ્લા થોડા વર્ષોમાં ચીજવસ્તુઓની નિકાસથી વધી ગયો છે. વર્ષ 2010-11માં બંદરો પર શિપિંગ પર ટર્ન અરાઉન્ડ ટાઈમ, 4067 થી ઘટીને વર્ષ 2019-20માં લગભગ અઘડો એટલે કે 2062 દિવસ થઈ ગયો છે. કોવિડ -19 ના કારણે ભારતીય અર્થવ્યવસ્થાને થયેલ નુકસાન ઓછું કરવામાં કૃષિક્ષેત્રે મહત્ત્વપૂર્ણ ભૂમિકા નિભાવશે. તથા કૃષિક્ષેત્રનો વિકાસ દર વર્ષ 2021 માટે 3.4 % અંદાજવામાં આવ્યો છે. દેશના કુલ મૂલ્ય વધિત (GVA) માં કૃષિ અને સહાયક ક્ષેત્રોની હિસ્સેદારી વર્ષ 2019-20 ના સ્થિર મૂલ્યો પર 17.8 % રહી છે. વર્ષ 2019 માં પ્રમુખ કૃષિ અને તેના સંબંધિત ઉત્પાદનોની પ્રમુખ નિકાસ અમેરિકા, સાઉદી અરબ, ઈરાન, નેપાળ અને બાંગ્લાદેશમાં હતી.

• **કૃષિ અને સંબંધિત ઉત્પાદનો**

ભારતમાંથી નિકાસ થયેલ મુખ્ય કૃષિ અને સંબંધિત ઉત્પાદનોમાં દરિયાઈ ઉત્પાદન, બાસમતિ ચોખા, માંસ, મસાલા, બિન-બાસમતિ ચોખા, કાચુ કપાસ, તેલ, ખાદ્ય પદાર્થ, ખાંડ, એરેડીયાનું તેલ અને ચા વગેરે હતા. કુલ કૃષિ અને સંબંધિત ક્ષેત્ર (સ્થિર કિંમતો પર) પશુપાલનનું યોગદાન 24.32 % (2014-15) થી વધીને 28.63 % (2018-19) થઈ ગયું છે. ખાદ્ય પ્રસંસ્કરણ ઉદ્યોગો (FPI) ક્ષેત્ર 9.99 % ની સરેરાશ વૃદ્ધિથી આગળ વધી રહ્યો છે. પાછલા પાંચ વર્ષ દરમિયાન 2011-12 ના આધાર વર્ષ પર કૃષિમાં 3.12 % અને વિનીર્માણમાં ક્ષેત્ર 8.25 % વૃદ્ધિ થઈ છે. GVA સાથે સંબંધિત કુલ મૂડી રચના (GCF) ઊતાર ચઢાવનું વલણ દર્શાવે છે, જે વર્ષ 2013-14 માં 17.7 % થી ઘટીને વર્ષ 2018-19 માં 16.4 ટકા થયું હતું જેમાં વર્ષ 2015-16 માં 14.7 % સુધીનો ઘટાડો થયો હતો. કૃષિ વર્ષ 2019-20માં દેશમાં કુલ અનાજનું ઉત્પાદન (પાંચમાં આગોતરા અંદાજ મુજબ) 11.44 મિલિયન ટન થયું છે, જે વર્ષ 2018-19 થી વધારે છે. વર્ષ 2019-20માં કૃષિ ધિરાણનો લક્ષ્યાંક રૂ. 13,50,000 કરોડ હતો, જેની સામે વાસ્તવિક કૃષિ ધિરાણ પ્રવાહ રૂ. 13,92,469.81 કરોડ હતો. વર્ષ 2020-21 માટે આ લક્ષ્યાંક રૂ. 15,00,000 કરોડ હતો. 30 નવેમ્બર 2020 સુધી કુલ 9,73,517.80 કરોડ ધિરાણનું વિતરણ થયું હતું. પ્રધાનમંત્રી ફસલ વિમા યોજના વાર્ષિક ધોરણે 5.5 કરોડથી વધારે ખેડૂત અરજીઓને આવરી લેશે. 12 જાન્યુઆરી 2021 સુધી રૂ. 90,000 કરોડના દાવાઓમાં વળતરની ચુકવણી થઈ છે. વર્ષ 2019-20 દરમિયાન માછલીનું ઉત્પાદન અત્યાર સુધીમાં સૌથી વધુ 14.16 મિલિયન મેટ્રિક ટન થયું હતું. રાષ્ટ્રીય GVA માં મત્સ્યપાલન ક્ષેત્ર દ્વારા GVA રૂ. 2,21,915 કરોડ હતું. જે કુલ રાષ્ટ્રીય GVA માં 10.24 % અને કૃષિ GVA માં 7.28 % નો હિસ્સો ધરાવે છે. આત્મનિર્ભર ભારત પેકેજ (NFSAI) હેઠળ આશરે 8 કરોડ પર (પ્રાંતિય કે રાજ્યના રેશનકાર્ડ હેઠળ બાકાત રહેલા) ને ચાર મહિના (બે થી ઓગષ્ટ) માટે દર મહિને વ્યકિતદીઠ 5 કિગ્રા અનાજ, જેની સાથે અંદાજ રૂ. 3109 કરોડની સબસીડી સંકળાયેલી છે.

तारणो

- आर्थिक विकास साधवा माटे प्रयास करवो.
- नांशाकीय जोगवाध द्वारा तेजो नुं निर्माणा करवुं.
- येक नवा अर्थतंत्र नुं निर्माणा करवुं.
- रोजगारीरोजगारीरोजगारीरोजगारी अने गरीबी दूर थाय तेवा प्रयत्नो करवा.
- स्वरोजगारी माटे ना दवार भोलवा.

समापन

आम, परस्तुत संशोधन लेख मां कोरोना महामारी ने कारणे भारतीय अर्थतंत्र पर केवी, केटली अने केटलां प्रमाणांमां असर थय छे तेनी चर्चा करवांमां आवी छे जे भारत नी अर्थव्यवस्था माटे येक नोधनीय बाबत छे.

संदर्भ सूचि

- [1] <https://m.Jagranjosh.com>
- [2] <https://m.dailyhunt.in>
- [3] <https://gujaratinews18.com>
- [4] <https://www.navgujaratsamay.com>
- [5] www.europeanpharmaceuticalreview.com
- [6] www.imf.org
- [7] <https://youtu.be/7COPEe1-YL4>